

JORGE LUIS MARZO

És historiador de l'art, professor del BAU Centre Universitari de Disseny de Barcelona i membre del Grup de Recerca GREDITS. Des de finals dels anys vuitanta desenvolupa nombrosos projectes col·laboratius nacionals i internacionals d'investigació, en format expositiu, audiovisual o editorial, habitualment en relació amb les polítiques de la imatge i del llenguatge. Els més recents són: *Espectres* (2017); *Fake. No es verdad, no es mentira* (2016); *Interface Politics* (2016); *Arte en España (1939-2015). Ideas, prácticas, políticas* (2015).

Web: www.soymenos.net

JOANA MASÓ

Professora de literatura francesa a la Universitat de Barcelona i investigadora de la Càtedra UNESCO «Dones, desenvolupament i cultures». Ha traduït textos de crítica i filosofia francesa contemporània d'Hélène Cixous, Jacques Derrida, Catherine Malabou, Jean-Luc Marion i Jean-Luc Nancy, i ha publicat articles i edicions sobre alguns d'aquests autors. Entre d'altres, ha editat els següents llibres: *La llengua més l'únic refugi*, d'Hélène Cixous (Leonard Muntaner, 2009), els textos de Jacques Derrida sobre art i estètica *Penser à ne pas voir : Écrits sur les arts du visible 1979-2004* amb G. Michaud (La Différence, 2013) i *Les Arts de l'Espace. Écrits et interventions sur l'architecture* (La Différence, 2015). Ha treballat en el comissariat d'exposicions i codirigit la col·lecció «Ensayo» a Ellago Ediciones.

PATRICIA MAYAYO

És professora titular d'Història de l'Art a la Universidad Autónoma de Madrid, on actualment dirigeix el Departament d'Història i Teoria de l'Art. La seva investigació tracta de la història de les dones artistes, la historiografia feminista i queer i l'estudi de les pràctiques artístiques contemporànies. Durant els últims anys ha centrat la seva recerca en l'estudi de l'art espanyol i ha publicat recentment, amb Jorge Luis Marzo, el llibre *Arte en España, 1939-2015. Ideas, prácticas, políticas* (Madrid: Càtedra, 2015). És autora, entre d'altres publicacions, dels llibres *Frida Kahlo. Contra el mito* (Madrid: Càtedra, 2008), *Historias de mujeres, historias del arte* (Madrid: Càtedra, 2003) i *Louise Bourgeois* (Hondarribia: Nerea, 2002). Va comissariar, amb Juan Vicente Aliaga, l'exposició *Genealogías feministas en el arte español: 1960-2010* (Lleó, MUSAC, juny de 2012 - gener de 2013).

Horaris

Dilluns, dimecres, dijous i divendres, d'11 a 19.30 h
Dimarts no festius, tancat
Dissabtes, de 10 a 20 h
Diumenges i festius, de 10 a 15 h

BIBLIOGRAFIA

ALBARRÁN, J.; ESTELLA, I. (ed.): *Llámallo performance*. Madrid: Brumaria, 2015.

ALIAGA, J.V.: *Terreno de lucha. El impacto de la sexualidad y la huella del sida en algunas prácticas artísticas performativas*. Barcelona: «Quaderns portàtils», MACBA, 2008.

ALIAGA, J.V.; MAYAYO, P. (ed.): *Genealogías feministas en el arte español: 1960-2010*. Lleó: MUSAC, 2013.

ARAMBURU, N. (ed.): *Historia y situación actual de los colectivos de artistas y espacios independientes en el Estado español (1980-2010)*. Vitoria-Gasteiz, autoedició, 2010.

ARTE VISION: *Una historia del arte electrónico en España* (CD-ROM). Barcelona: MECAD, 2000.

BLANCO, P.; CARRILLO, J.; CLARAMONTE, J.; EXPÓSITO, M. (ed.): *Modos de hacer. Arte crítico, esfera pública y acción directa*. Salamanca: Universidad de Salamanca, 2001.

BREA, J.L. (ed.): *El punto ciego: arte español en los 90*. Salamanca: Universidad de Salamanca, 1999.

CABELLO, H.; CARCELLER, A.: «Histories no tan personals. Polítiques de gènere i representació als 90», a Peran, M.; Picazo, G. (ed.): *Impasse 5. La dècada equívoca. El rerefons de l'art contemporani espanyol als 90*. Lleida: Ajuntament de Lleida/Centre d'Art la Panera, 2005.

CASTRO, F.; HERNANDO, J.; RAQUEJO, T. (ed.): *Más allá del museo: obras de arte en la naturaleza y en el espacio urbano*. Valladolid: Junta de Castilla y León, 1999.

Desacuerdos. Sobre arte, políticas y esfera pública en el arte español, núm. 1-9. MACBA, MNCARS, UNIA, 2004-2014.

DUQUE, F.: *Arte público y espacio político*. Madrid: Akal, 2001.

FONTCUBERTA, J.: *Historias de la fotografía española: escritos 1977-2004*. Barcelona: Gustavo Gili, 2008.

GIL, S.: *Nuevos feminismos. Sentidos comunes en la dispersión. Una historia de trayectorias y rupturas en el Estado español*. Madrid: Traficantes de Sueños, 2011.

GUASCH, A.M.: *Arte y archivo, 1920-2010. Genealogías, tipologías y discontinuidades*. Madrid: Akal, 2011.

MARZO, J.L.; BADIA, T.: «Les polítiques culturals a l'Estat espanyol (1985-2005)», a Font, J.; Perpinyà, M. (ed.): *Eufòries, desencisos i represes dissidents. L'art i la crítica dels darrers viny anys*. Girona: Papers d'Art, 2007.

MARZO, J.L.; MAYAYO, P.: *Arte en España, 1939-2015. Ideas, prácticas, políticas*. Madrid: Càtedra, 2015.

PERAN, M.; PICAZO, G. (ed.): *Impasse 5. La dècada equívoca. El rerefons de l'art contemporani espanyol als 90*. Lleida: Ajuntament de Lleida/Centre d'Art la Panera, 2005.

RAMÍREZ, J.A. (ed.): *El sistema del arte en España*. Madrid: Càtedra, 2010.

SÁNCHEZ ARGILÉS, M.: *La instalación en España, 1970-2000*. Madrid: Alianza, 2009.

SÁNCHEZ, J.A.; GÓMEZ, J.A. (ed.): *Práctica artística y políticas culturales. Algunas propuestas desde la Universidad*. Múrcia: Universidad de Murcia, 2003.

SEDEÑO, A. (ed.): *Historia y estética del videoarte en España*. Sevilla-Zamora: Comunicación Social, «Colección Contextos», núm. 16, 2011.

VÉLEZ-PELLEGRINI, L.: *Sujetos de un contra-discurso. Una historia intelectual de la producción teórica gay, lesbiana y queer en España*. Barcelona: Bellaterra, 2011.

VILARÓS, T.: *El mono del desencanto. Una crítica cultural de la transición española (1973-1993)*. Madrid: Siglo XXI, 1998.

f t i
#curs90s
macba.cat

Plaça dels Àngels, 1
08001 Barcelona

CURS D'ART I CULTURA CONTEMPORÀNIA

La dècada de 1990: Rewind & Forward

Cap a una competència pública de l'art

Del 8 de febrer al 22 de març de 2018

Selección de Euskadi de Arte de Concepto (SEAC): *Acciones de presentación*, Bilbao, 1994. Artium d'Àlaba. Vitoria-Gasteiz. Dipòsit SEAC

Aquest curs explora, des de diferents punts de vista, un conjunt de desplaçaments que es produeixen des de la dècada de 1990. Un de singularment important és el que afecta la competència pública de les pràctiques creatives: de quina manera, en aquella època, es produeix un interès creixent per reflexionar i practicar l'art amb una voluntat d'inserir-lo en la vida pública general, en la vida social, en l'esfera comunicativa, en l'àmbit polític i micropolític, amb l'objectiu final d'apostar per una cultura dels processos socials i no dels productes de plusvàlua. Als anys noranta, es constata un auge clar de tota una bateria de fenòmens que pretenen qüestionar la cultura publicitària, nacionalista i subjectivista dels vuitanta, enllaçant amb pràctiques dels setanta i avançant formats, procediments i indagacions que seran centrals a partir de l'any 2000: activismes de tota mena, noves interpretacions de l'espai públic, enunciació política, memòries històriques, mediacions, dislocacions, noves corporalitats; tot això en el marc d'una gran mutació de l'espectre audiovisual amb la digitalització universal i l'aparició d'internet, paral·lelament a un procés general d'estetització i desregulació viral de l'economia política i de l'esfera pública.

El curs compta amb la mediació activa dels assistents, de manera que la voluntat d'ampliar la «competència pública» del que s'hagi exposat al llarg de les sessions pugui tenir un lloc concret d'expressió. L'objectiu és editar una publicació on el públic assistent tingui la possibilitat de desplegar lliurement les seves rèpliques, pensaments, ampliacions, crítiques o derives respecte als continguts exposats. Les aportacions s'han d'elaborar expressament per a aquesta ocasió i han d'estar directament relacionades amb els temes tractats en el curs. El format dels textos és lliure, es publicaran en l'idioma original, sense editar, i sota llicència Creative Commons (CC BY-NC-SA 3.0 ES). La publicació es posarà a la venda a un preu simbòlic.

Dirigit per Jorge Luis Marzo

PROGRAMA

DIJOUS 8 DE FEBRER

19 h Jorge Luis Marzo

Els anys noranta. De la molsa sota l'alegre corró

A la dècada dels noranta, i especialment a partir de 1992, *annus mirabilis* del neoliberalisme espanyol i europeu, sorgeixen i res-sorgeixen tota una bateria de pràctiques artístiques amb la voluntat explícita d'abandonar les mel·líflues experiències formalistes de la dècada anterior i formular nous enunciats que connectin amb la realitat política, social, sexual o laboral invisibilitzades pel corró d'una cultura institucional posada al servei del consens. Als anys noranta, guanyen pes unes dinàmiques que pretenen comprendre la cultura a través dels complexos processos socials que la conformen, i que descarten una cultura servidora de l'amansiment i la domesticació de la sensibilitat. Sens dubte, sovint es tractava de dinàmiques paradoxals i sotmeses a fortes tensions: com podem definir el que és col·lectiu enfront de l'individualisme? Com es pot pensar l'autonomia estètica i productiva de l'art quan hi ha voluntat de competència pública, d'inserció en la vida comuna? Com cal explorar el treball en l'art, en el marc d'un procés gegantí de precarització i estetització laboral? Com s'haurien d'adoptar les noves tecnologies per no caure en la mera espectacularització? On caldria ubicar les experiències socioes-tètiques, en una dècada en què es multipliquen els museus d'art a Espanya a manera de política turística i especulació urbana? Aquelles preguntes i les seves respostes, però, manifesten una actualitat que arriba fins als nostres dies, i posen les bases dels debats actuals sobre la funció de l'art en un capitalisme estètic devorador de signes, afectes, cossos i memòries.

19 h Patricia Mayo

DIJOUS 15 DE FEBRER

19 h Patricia Mayo

Artivismes feministes i LGTBI a l'Espanya dels anys noranta

A la dècada dels noranta, alhora que les institucions artístiques comencen a incorporar els discursos feministes a les seves programacions, es desenvolupa un ampli ventall de pràctiques creatives vinculades a col·lectius feministes i LGTBI que, seguint la terminologia encunyada aleshores, podríem anomenar «artistes». Realitzades habitualment fora dels espais de l'art, tot i que de vegades hi col·laborin, aquestes pràctiques exploren el potencial polític i activista de la creativitat i aposten per formes d'expressió col·lectives d'un marcat caràcter antimercantil: els fanzines i l'edició independent, les performances i l'acció de carrer, el vídeo i la fotografia, l'elaboració de pòsters, pamflets i materials gràfics, el disseny de web o de blogs o l'organització de festivals... Veurem com aquesta eclosió de l'artivisme feminista i LGTBI s'emmarca dins d'una sèrie de canvis socials més amplis: la institucionalització del moviment feminista durant la dècada anterior, l'èmfasi de l'agenda feminista clàssica en el subjecte «dona» com a subjecte polític central del feminisme i l'obsessió per la conquesta del poder cedeixen el pas a noves identitats i nous temes, com els drets de les treballadores del sexe, la reivindicació del potencial contrahegemònic de les sexualitats perifèriques, la diversitat sexual, la interrelació entre el colonialisme, el classisme, l'homofòbia, el sexisme o la precarització del treball femení en el context de la globalització.

DIJOUS 22 DE FEBRER

19 h Joana Masó

Llum després de les Llums. Artistes contemporànies davant del llenguatge

Potser des de finals dels anys noranta, algunes pràctiques artístiques han elaborat una relació inèdita amb la política. Ja no s'identifiquen amb formes recognoscibles de militància, compromís o activisme. Exploren altres maneres menys visibles de polititzar que s'enllacen amb l'espai crític, la filosofia contemporània i el treball sobre el llenguatge, juntament amb les seves formes de dominació i deconstrucció. Acompanyant-nos d'algunes de les preguntes plantejades des del pensament contemporani de la mà de filòsofs com Jacques Derrida o Jacques Rancière, resseguirem el treball d'algunes artistes contemporànies que situen no sols en el llenguatge, sinó també en la llengua, la batalla pel sentit de qui som com a subjectes que parlem i des d'on: des de quins cossos i imaginaris culturals. Com podem llegir des d'aquí el consens en les pràctiques artístiques entorn del *globish*, en un moment en què la mateixa acció artística es desplaça cap al problema del llenguatge? En quin sentit produeix sentit, dins les pràctiques artístiques, parlar de les múltiples formes de dominació que ens travessen en anglès, en kikuyu o en caló català? En quina mesura i de quina manera la materialitat del llenguatge i de la llengua s'ha convertit en una eina de treball d'artistes on es juga un litigi respecte a les formes de normalitat, de globalitat, d'autorització, de comú i de consens sobre les pràctiques artístiques i sobre el món? Quins implícits i quines *decisions* per defecte emmarquen i limiten la potència de la pràctica artística pel que fa a les decisions i compromisos adquirits amb el llenguatge?

DIJOUS 1 DE MARÇ

19 h Joan Fontcuberta

Photoshop i Google: nous demiürgs

Photoshop neix el 1989, Google el 1998. Al llarg de la dècada dels noranta, el processador d'imatges i el motor de cerca esdevenen eines troncals de la cultura digital i s'incorporen als nostres hàbits culturals i socials per les seves funcionalitats òbvies: el coneixement universal sense esforç, l'alteració de la informació visual posada a l'abast de tothom. Però aquesta utopia de barra lliure emmascara efectes, tant en el camp metafísic com en el polític, que provocaran l'emergència de nous règims de veritat i de certesa. Photoshop i Google no són dispositius innocents. Nombrosos artistes espanyols, de Juan Urríos a Andrés Galeano, s'han entestat a assenyalar els miratges interessats que generen.

DIMECRES 7 DE MARÇ

19 h Cabello/Carceller

Cossos en rebel·lia, gèneres en disputa

Cap al 1993, després del final de la transició i enmig d'una arrasado-ra crisi econòmica, es produeix un canvi d'actitud radical en un petit grup d'artistes que decidim/decideixen abandonar les estètiques formalistes i els seus discursos associats per donar-nos/donar-se veu com a subjectes «infectats», com a cossos dissidents i pensants: més enllà de l'objectualització, més ençà de l'abjecció. Si en l'àmbit internacional acabava de sorgir un art ancorat en les recerques identitàries, en el nostre context aquestes identitats van sorgir re-polititzades com una part del que hauria pogut ser un art «postfemi-nista» o feminista de la tercera onada —si en aquest país hi hagués hagut realment, abans dels noranta, un art obertament feminista— i com una part d'un moviment queer acabat de néixer amb escassos referents estètics. Després del xoc rupturista amb un context artístic estret de mires i acomplexat pel seu passat de desconnexió amb les democràcies del Nord, les pràctiques estètiques que sorgeixen des de l'activisme contra l'estigma de la sida i la consciència de la mort, o les que es construeixen des de la necessitat de trencar el silenci dels subjectes dissidents que protagonitzen les noves sexualitats i també d'indagar en les noves subjectivitats, promouen un canvi d'actitud i intervenen en els processos de recepció. Després el feminisme avança cap al transfeminisme i les poètiques/polítiques queer intentaran ser assimilades... Però encara hi ha molts camins per recórrer.

DIJOUS 15 DE MARÇ

19 h Tere Badia

Un atlas de l'alteració. El desplaçament de les estructures, rudiments i elements del sistema Art a Espanya a través de les pràctiques culturals dels noranta

A l'última dècada del segle XX, es comencen a materialitzar a Espanya alguns dels debats que havien tensionat les condicions de producció de l'art en el nostre context durant els vuitanta. Enfront de l'individualisme i el genialisme que travessava la interpretació de les pràctiques artístiques, els anys noranta són testimoni de l'articulació de respostes col·lectives que afecten tant els processos creatius com les infraestructures que els sustenten: espais alternatius, centres de producció, associacions professionals, projectes independents, etc., comencen a poblar les perifèries i intersticis en contextos tan diversos com ciutats o universitats. Tot i fracassar a curt termini en l'efecte exercit sobre la construcció del discurs sobre el caràcter públic o el comú en l'àmbit artístic, o sobre l'hegemonia de l'espai acadèmic, aquestes pràctiques, influïdes per models vistos en altres països, no sols actuen transmetent altres maneres de compondre el que es considera necessari per al funcionament del sistema cultural o per al desenvolupament de l'activitat artística, sinó també inoculant el valor del que és processual, transdisciplinari i intersectorial, el congnitariat i el precariat.

DIJOUS 22 DE MARÇ,

19 h

Sessió de treball amb els participants interessats. Entrega de textos i inici del procés d'articulació de la publicació.

BIOGRAFIES

TERE BADIA

Llicenciada en Història de l'Art per la Universitat de Barcelona i màster en Societat de la Informació i el Coneixement per l'IN3 (Internet Interdisciplinary Institute) de la UOC. Investigadora en els àmbits de la política cultural, les xarxes, la cooperació cultural internacional i la recerca, desenvolupament i innovació en la producció artística. Ha comissariat exposicions i projectes d'art contemporani i nous mitjans. Ha realitzat diversos estudis analítics i manuals de col·laboració en l'àmbit de la producció i la innovació cultural. Ha estat vinculada professionalment a la Fundació Interarts (Barcelona) i a l'agència de comunicació multimèdia Goetzinger + Komplizen (Karlsruhe). Va coordinar el programa Disonancies a Catalunya i va realitzar, per encàrrec de l'AAVC, el Pla Integral d'R+D+I per a les Arts Visuals a Catalunya. És professora a l'Escola Universitària IDEP de Barcelona i ESDI. Entre 2010 i 2017 ha estat directora d'Hangar, centre de producció i investigació d'arts visuals a Barcelona.

CABELLO/CARCELLER

Inicien la seva col·laboració a principis dels noranta, desenvolupant un treball transdisciplinari que subratlla la importància de construir o reescriure les poètiques i polítiques col·lectives des de subjectivitats queer. La seva proposta incideix en la necessitat d'estudiar les experiències intersticials, revisant les polítiques sexuals i de gènere amb la intenció d'interrogar les formes de representació hegemòniques en les pràctiques visuals i proposar alternatives crítiques.

Recentment han presentat una revisió del seu treball al CA2M de Madrid i MARCO de Vigo, així com el projecte específic *Lost in Transition* a l'IVAM de València. També van formar part del pavelló espanyol a la 56 Biennal de Venècia (2015) i han participat en exposicions col·lectives com *re.act feminism. A Performing Archive*, Akademie der Künste, Berlín; *Genealogías feministas*, MUSAC (Lleó); BB4 Bucharest Biennale; *Global Feminisms*, Brooklyn Museum, Nova York; *Cooling Out*, Lewis Glucksman Gallery, Cork (Irlanda). A més, col·laboren habitualment amb les galeries Elba Benítez de Madrid i Joan Prats de Barcelona.

+ info a: www.cabellocarceller.info

JOAN FONTCUBERTA

Desenvolupa una activitat plural en el món de la fotografia com a creador, docent, crític, comissari d'exposicions i historiador. Professor visitant en universitats d'Espanya, França, Gran Bretanya i Estats Units, col·labora amb regularitat en publicacions especialitzades. Autor d'una dotzena de llibres d'història i assajos sobre fotografia com *El beso de Judas. Fotografía y verdad* (1997), *Ciencia y fricción* (1998), *La cámara de Pandora* (2010) i *La furia de las imágenes. Notas sobre la postfotografía* (2016). Hi ha una trentena de monografies publicades sobre el seu treball de creació.

Des de l'any 1974, en què va realitzar la seva primera exposició individual a Barcelona, la seva obra ha estat exposada en museus de tot el món (com el MoMA de Nova York, Art Institute de Chicago, IVAM de València, FOAM d'Amsterdam, MEP de París) i ha estat adquirida per nombroses col·leccions públiques (com el MET de Nova York, MACBA de Barcelona, Folkwang Museum d'Essen, Centre Pompidou de París). Entre altres distincions, el 2013 va ser guardonat amb el Premi Internacional Hasselblad.